dr hab. Joanna Chłosta-Zielonka, prof. UWM
Katedra Literatury Polskiej
Instytut Literaturoznawstwa
Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie

Olsztyn, 6.06.2021 r.

Opinia o pracy doktorskiej mgr Justyny Wierzbickiej pt. *Formy pamięci w twórczości Agaty Tuszyńskiej*

Praca Justyny Wierzbickiej pt. *Formy pamięci w twórczości Agaty Tuszyńskiej* dotyczy kategorii pamięci, która w pisarstwie XX i XXI wieku zyskała wiele kreacji. Stwierdzenie to dotyczy zarówno utworów literackich, jak i ustaleń badaczy. Narracje o pamięci związane z przeszłością, powiązane są z przeobrażeniami, które miały miejsce po obu wojnach światowych. Procesy imigracyjne i emigracyjne spowodowały rozwój twórczości memorialnej, w której autorzy poszukiwali związków z utraconymi miejscami i związanymi z nimi ludźmi. Do rozwoju gatunków autobiograficznych, opartych na wspominaniu przeszłości, przyczyniły się także wojenne traumy, spowodowane własnymi granicznymi przeżyciami, śmiercią wielu milionów istnień, często z najbliższego rodzinno-przyjacielskiego otoczenia, oraz stratami materialnymi Wspomnienia ujęte w różne formy gatunkowe stały się zatem żywiołem XX i XXI-wiecznej literatury. Dyskusja nad definicją pamięci, jej znaczeniem, funkcjami, formami, trwa od starożytności i wciąż staje w centrum uwagi przedstawicieli różnych dziedzin nauki. Badacz podejmujący się ustaleń dotyczących tego zagadnienia, musi najpierw stworzyć fundament swoich dowodzeń na podstawie istniejącej literatury przedmiotu.

Dlatego też kompozycja pracy mgr Justyny Wierzbickiej wymagała zbudowania na samym początku pracy stanu badań nad pamięcią w interdyscyplinarnym naukowym kontekście. Doktorantka dokonała więc przeglądu dominujących perspektyw badawczych. Przywołała poglądy psychologów, socjologów, filozofów, kulturoznawców i literaturoznawców. Pierwszy rozdział, poświęcony teoretycznym ustaleniom, wieńczą rozważania nad pamięcią w pisarstwie poświęconym Zagładzie. W tej przestrzeni upatruje bowiem autorka związków tematu pamięci z twórczością bohaterki swojej rozprawy, Agatą Tuszyńską. Ta współcześnie żyjąca dziennikarka, reportażystka i pisarka rozwija systematycznie, od kilkudziesięciu już lat, swoje pisarstwo, tworząc z niego swego rodzaju wypowiedź na temat pamięci o przeszłości, pamiętaniu i zapamiętywaniu.

Wykorzystując bogate instrumentarium badawcze na temat pamięci, mgr Justyna Wierzbicka tworzy w kolejnych pięciu rozdziałach analizy wybranych utworów Agaty

Tuszyńskiej, by udowodnić wspomniany powyżej proces. Są to *Kilka portretów z Polską w tle. Reportaże izraelskie* (1993/), *Pejzaże pamięci. Singer* (1994), *Rodzinna historia lęku* (2005), *Ćwiczenia z utraty* (2007) i *Bagaż osobisty. Po Marcu* (2018). Uzupełnieniem tych szerokich interpretacji są także przywołania innych utworów łączących się z tematem: *Oskarżona Wiera Gran* (2010) i *Mama ma zawsze rację* (2020). Autorka nie zapomina także o publikacjach, które kształtowały warsztat pisarki Tuszyńskiej, wśród których można wymienić: *Wygrać każdy dzień* (1996), *Długie życie gorszycielki. Losy i świat Ireny Krzywickiej* (1999), *Tyrmandowie. Romans amerykański* (2012) i *Narzeczona Schulza* (2015).

Agata Tuszyńska chętnie zatem sięga po formy pisarstwa biograficznego, opisując życie i działalność przedwojennych postaci życia publicznego: aktorki Marii Wisnowskiej, twórczy szczepionki przeciw polio Hilarego Koprowskiego, pisarki Ireny Krzywickiej, pieśniarki Wiery Gran, Józefiny Szemplińskiej – narzeczonej Bruno Szulza, pisarzy Isaaca Bashevisa Singera i Leopolda Tyrmanda. Zajmuje ją także problem własnej tożsamości, a rozważaniom na ten temat dała wyraz w *Rodzinnej historii lęku* i *Ćwiczeniach z utraty*, ujętych w nowoczesnym gatunku *personal non-fiction*. Autorka dysertacji na podstawie tych utworów ilustruje jak pamięć o własnych przeżyciach, związanych z pochodzeniem i traumatycznym doświadczeniem, jakim jest towarzyszenie umieraniu męża, konstruuje świadomość pisarki i wpływa na jej postrzeganie świata. Oprócz wcześniej wymienionych utworów poświęconych podmiotowi kobiecemu, te autobiograficzne zapisy tworzą kolejny zakres zainteresowań pisarstwa Agaty Tuszyńskiej poświęcony kobiecemu światu i wpisują ją w katalog autorek realizujących postulaty krytyki feministycznej. Zwraca na ten fakt także autorka rozprawy.

W pracy mgr Justyny Wierzbickiej pojawiają się zatem wszystkie wyżej wspomniane kategorie. Obok fundamentalnego dla pracy pojęcia pamięci, jako kategorii uniwersalnej, opisana została pamięć o Zagładzie i żydowskiej tożsamości, pamięć o minionej epoce poprzez opis wybranego jej przedstawiciela Isaaca Singera, a także pamięć o przekształceniach kobiecego podmiotu.

Autorka dysertacji zrealizowała cel pracy, w którym mieścił się postulat podjęcia próby opisania różnych form pamięci w liczącej ponad dwadzieścia książek twórczości Agaty Tuszyńskiej. W pracy wykorzystała merytorycznie uzasadnione instrumentarium badawcze: bibliografia dołączona do pracy liczy ponad dwieście pozycji. Doktorantka umiejętnie wkomponowała je w swój badawczy dyskurs. Praca jest poprawna pod względem kompozycyjnym, stylistycznym i edytorskim. Pokazuje, że warsztat badawczy autorki stoi na wysokim poziomie.